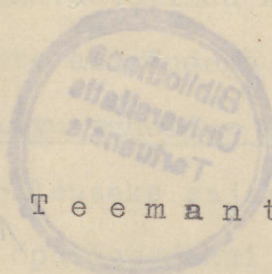

Diplomitöö
392 151

*Rahuldas.
12.x.37*

1937
DIPLOMITÖÖ
2 okt. 37
106

ALATISE RAHVUSVAHELISE
KOHTU TEKKIMINE JA
TEGEVUS.

I l o T e e m a n t ' i

diplomitöö

A.A.

7922

Tartus, 1937.a.

26.XI.37 lõpetanud õigusteaduskonna

ALATISE RAHVUSVAHELISE

=====

KOHTU TEKKIMINE JA

=====

TEGEVUS.

=====

"Kõigist Rahvasteliidu katsetest kindlustada rahu juriidiliste abinõudega väärrib erilist tähelepanu Alatine Rahvusvaheline Kohus. Säärane kohus on olnud inimsoo paleuseks sajandeid, ja niihästi üksikud suuremad õpetlased kui ka ühingud ja riigid on katsunud näidata kohast teed selle küsimuse lahendamiseks. Kuuba õpetlane De Bustamante loendab oma raamatus rahvusvahelise kohtu üle ("La cour permanente de justice internationale", 1925) 40 rahvusvahelise kohtu projekti, alates Pierre Dubois' ja Alberico Gentili omadega XVI sajandist."⁺)

⁺). Prof.Piip - Rahvusvaheline õigus. Lhk.281,282.

Tahaksin valgustada oma töös esijoones Alatise Rahvusvahelise Kohtu sünniaega ning teiseks süveneda neisse tegureisse, mis olid Alatise Rahvusvahelise Kohtu tekkimise aluseks ja mis aitasid kaasa selle rahvusvahelise asutise loomisel. Nii siis tahaksin püüda süveneda sellesse, kuidas tekkis Rahvasteliidu artikkel 14-nes ja selle artikli poolt kavandatud Alatise Rahvusvahelise Kohtu põhikiri. See kujundaks endast töö esimese osa. Ent samuti peatun lühidalt ka Alatise Rahvusvahelise Kohtu tegevuse juures, kuigi vaid niipalju, kui võrd see tegevus annab meile materjali selle kohtu tekkimisega seoses olevate põhimõtete tõestamiseks. Kokkuvõttes püüan oma töös valgustada ajalooliselt Alatise Rahvusvahelise Kohtu tekkimist põhimõttelisest küljest, tõstes välja poliitilisi ja juriidilisi momente ning asjaolusid, miks Alatine Rahvusvaheline Kohus pole välja arenenud asutiseks, milline oma täies ulatuses vastaks tänapäeva kohtu mõiste ideaalile. Rahvasteliidu 14-nes artikkel teeb Alatisele Rahvusva-

helisele Kohtule ülesandeks avaldada ka nõuandvaid arvamusi iga tüli ja küsimuse kohta, mis Rahvasteliidu Nõukogu ehk Täiskogu temale esitab. Nõuandvate arvamuste avaldamine ongi õieti selle kohtu peategevuseks. Need siiski ei mõju otsese jõuga vaid nende mõju sisaldub nende põhimõttelikkuses; nii on selle kõrge asutise tegevus ja mõju praktiliselt piiratud ning evib rohkem poliitilist kui juriidilist ilmet. Nõuandev arvamus on määratud Rahvasteliidu Nõukogule, kes võib seda rakendada või jätta ka rakendamata või muuta, pehmendada seda ja laiendada, tähendab, talitada ja toimida iseenda äranägemise kohaselt. Kuna aga nõuandva arvamuse ja hariliku kohtuotsuse vahel on suur vahe, tekkib küsimus, kas just need nõuandvad arvamused polegi vähendanud Alatise Rahvusvahelise Kohtu tähtsust, mõjukust, prestiizi? Ja kui see on nii, miks oli tarvis siis üldse koormata Rahvasteliidu kõrgemat kohtuinstantsi funktsioonidega, mis tema prestiizi ei tõsta vaid vä-

hendavad? Ka sellele küsimusele püüan selles töös leida vastuse.

On loomulik, et käesoleva teema käsitletus nõuab eeldusena kõigepealt Rahvasteliidu tekkimise ajaloo tundmist. Oli ju Alatine Rahvusvaheline Kohus mõeldud mõjuva tegurina üldise julgeoleku probleemi lahendamisel just Rahvasteliidu mõju piirides, kuigi ta kahjuks selleni ei võrsunud. Rahvasteliidu süünd aga on niivõrd lahutamatult seotud P.-A. Ühendriikide presidendi W. Wilson'i isikuga, et vaid tema tegevust jälgides maailmasõja lõpul võime saada tarvilikku materjali.

Tähtsamad Rahvasteliidu loomise kavad olid esitatud Hause'i, Cecil'i, Phillimore'i, Smuts'i, Bourgeois' ja paljude teiste isikute, ühingute ja riikide poolt. Kõik need kavad ühes seletuskirjadega koondusid Wilson'i kätte. Nendele kavadele lisaks sai Wilson kõigist maailma nurkadest kirju ja petitsioone, resolutsioone ja memorandu-

meid, mis pidid selgitama ja täiendama Rahvasteliidu loomise küsimust. Kui veel võtta arvesse, et Wilson'i kätte koondusid ka komisjonide ja igasugu alamkomisjonide aruanded, protokollid, mitmesuguste ekspertide arvamused jne., siis saame pildi, et kellegil polnud nii tohutul hulgal materjali Rahvasteliidu loomise kohta, kui seda oli koonduanud Wilson'i kätte.

Selle hiigelmaterjali töötas läbi üks Wilson'i lähemaid kaastöölisi Ray Stannard Baker, millise töö tulemusena ongi ilmunud Baker'i sulest Woodrow Wilson'i mälestused ja dokumendid 3-es köites, millise teose võtsin - saksakeelses tõlkes - käesoleva uurimuse üheks aluseks.

Oleks siiski liiga ühekülgne rajada oma töö vaid selles teoses esitatud arusaamistele ja töökspidamistele, sest ka Wilson evis negatiivseid külgi, vigu, eksimusi, mis osutusid koguni saatuslikeks just meie teema seisukohalt võetuna. See tõesti suur mees oli teinud vea, kui ta mõjustatuna

Phillimore'i kavast, nägi rahvaste julgeoleku kindlustamise võimalust vaid poliitiliste vahendite tarvituselevõttus.

Selle asemel, et jätkata ja täiendada Haag'i rahukonverentside tööd, peamiselt edasi arendada Haag'i II rahukonverentsi 1-st konventsiooni, asetada tülide juriidilisi lahendusviise tõelisele juriidilisele alusele, kaldusid mõõduandvad isikud. Wilson'iga eesotsas sellest kõrvale. Kõikidel oli ju teada, et vahekohtu otsus ei ole juriidiline lahendusviis selle sõna tõelises mõttes, vaid poliitiline või diplomaatiline vahend rahvusvaheliste tülide kõrvaldamiseks. Selle lahendusviisi formaalne külg evib vaid sarnadusi vaidluste lahendamise-ga juriidilisel teel.

Kui oletada, et Alatise Rahvusvahelise Kohtu loomine on kellegi üksiku isiku või riigi teene, siis on see eksitus; selline kohus on inimsoo ideaaliks olnud juba sajandite kestel. Tarvidus sarnase teguri järele, mis lõppeks oleks suuteline kind-

lustama rahvaste julgeolekut, on alati olnud akuutne. Tekkis küll Alatine Rahvusvaheline Kohus, ent kujul, mie ei anna talle täiel määral juriidilist jõudu.

Huvitava ülevaate Rahvasteliidu loomispäevadest ja Wilson'i tegevusest annab oma sellekohases teoses Robert Lansing (Saksakeelne tõlge: "Die Versailler Friedens Verhandlungen".) Huvitav on mainitud teos selle poolest, et see on Wilson'i välisajade sekretäri suleprodukt ja teisest küljest oli Lansing mitmes Rahvasteliitu puutuvates küsimustes risti vastupidisel seisukohal Wilson'i omale. Lansing oli kompetentne eriti just vahekohtute küsimuses, kuna ta ise mitmel korral oli olnud vahekohtunikuks ja üldse kaasa aitanud vahekohtute stabiliseerimiseks Ameerika mandril. Ta oli peagu ainuke P.-A. Ühendriikide rahudelegatsiooni liige, kes evis suuremaid teadmisi ja praktilisi kogemusi juriidilistes küsimustes. See mees ei pooldanud paljuiski meid huvitavais küsimusis Wilson'i seisukoh-

ti, ning seepärast võtamegi oma töö allikaks ka mainitud Lansing'i teose.

Baker'i kirjutatud Wilson'i memuaarides tor-
kab silma kaunis ebakorrektnes suhtumine liitlase
Lloyd George'i. Lloyd George oli üks mõõduandva-
maid ja mõjurikkamaid kujusid Wilson'i ja Clemen-
ceau kõrval Pariisi rahukonverentsil. P.-A. Ühend-
riikide rahudelegatsioon oli häälestatud idealist-
likult, ta tuli Euroopasse suurte ja õilsate kavat-
sustega täielikult ja lõplikult hävitada maailmast
sõda. Lloyd George oli praktilisem inimene, ener-
giaküllane, kes maailmasõja kestel seistes vastu-
tusrikkal kohal oli kokkupuuteis sõja hädade ja vi-
letsustega. Tekkisid lahkhelid inglaste ja ameerik-
laste vahel. Lloyd George'i suhtumine Rahvastelii-
tu oli kaunis skeptiline, vähemalt ta esinemine
Pariisi rahukonverentsil laseb seda oletada. Käes-
olevas töös tuleb ka selle riigimehe vaadetega ar-
vestada ja sellepärast on üheks selle töö allikaks

tema teos "War memoires". Prantslased ja teataval määral ka itaallased olid Rahvasteliidu selle kuju vastased, millisena see lõppeks projekteeriti Miller - Hurst'i kompromisskava järele ning seepärast ei peatuta selles töös pikemalt nende vaadete juures. Võiks nentida, et prantslased evisid oma kava, mille isaks oli Bourgeois ning mida prantslased ja itaallased tahtsid Pariisi rahukonverentsil läbi suruda ühisel jõul. Kahjuks oli see kava liiga ühekülgne. Võib öelda, et kui see kava oleks surutud läbi, siis oleks Rahvasteliit kujutanud endast Versailles'i rahulepingu elluviimise reaalselt abinõu, Rahvasteliit oleks muutunud prantslaste huvide teatajaks ja kaitsjaks. Kuna ameeriklased Wilson'iga eesotsas olid Pariisi rahukonverentsil Rahvasteliidu idee tõelised kandjad ja teostajad, siis nende liitlased prantslased, itaallased ja teiste suurriikide esindajad suhtusid sellesse ideesse mitte ainult skeptiliselt vaid algul kogu-

ni eitavalt. Mida rohkem Rahvasteliidu idee leidis valgustamist ja sõelumist, seda enam kerkisid päeva-valgele asjaolud, mis tahtsid Versailles' rahulepingule anda kuju, mis ei vastanud ei Clemenceau ega Lloyd George'i püüetele. Mitmel korral tekkis rahukonverentsil õhkkond, mis ähvardas kriipsu peale tõmmata kõigele. Ainult Wilson'i väsimatus, väsimatus ja paindumatu tahtejõud suutsid päästa Rahvasteliidu ning koos sellega ka Alatise Rahvusvahelise Kohtu. Wilson'i töö Pariisi rahukonverentsil on kindlustanud temale aukoha ajaloos. Mis puutub sakslastesse, siis jäid nad rahukonverentsilt eemale. Sellele vaatamata aga ka neid huvitas Rahvasteliidu idee. Juba maailmasõja ajal, a.1918, ilmus sakslase Erzberger'i Rahvasteliidu kava. Erzberger'i teos "Der Völkerbund" on samuti osaliselt käesoleva töö allikaks. Mainitud töödes väljendatud põhimõtted moodustavad käesoleva töö aluse, olles käesoleva uu-

rimuse lähtekohtadeks. Alatise Rahvusvahelise Koh-
tu kompetentsi ja tegevuse jälgimiseks on käesole-
va töö koostajat aitanud ka h-ra prof. Piibu ar-
tikel ajakirjas "Õigus", a. 1928: "Alatine Rahvus-
vaheline Kohus." Et Alatise Rahvusvahelise Kohtu
tekkimine on tihedas seoses Haagi rahukonverent-
sidega, kus loodi Alatine Vahekohus, siis tuleb
peatuda iseseisvas osas veel Haag'i rahukonverent-
side tegevuse juures. Selleks kasutas käesoleva töö
koostaja järgmisi teoseid: Andrew Carnegie "Für
das internationale Schiedsgericht" ning Schücking'i
"Das Werk vom Haag" ja "Das Völkerrechtliche Ins-
titut der Vermittlung".

Siiski tuleb kinni naelutada täik, et Rah-
vasteliidu pakt, Alatise Rahvusvahelise Kohtu põ-
hikiri kui ka selle kohtu tegevus näitavad seda,
et tegelikult oldakse veel kaugel rahvusvahelisest
kohtust, mis suudaks kindlustada rahvaste julge-
olekut ja säilitada igavest rahu. Miks see on nii
ja millest see tuleneb, seda püüangi selgitada oma
töös.

HAAGI RAHUKONVERENTSI -
=====

DE POOLT LOODUD ALA -
=====

LINE RAHVUSVAHELINE
=====

VAHEKOHUS.
=====

Alatise Rahvusvahelise Kohtu tegevust analüseerides tuleb peatuda Haagi Rahukonverentside poolt loodud Alatise Rahvusvahelise Vahekohtu juures. Alatise Rahvusvahelise Kohtu põhikirja esimesest artiklist loeme: "Ärarippumata, Haag'i konventsioonide põhjal 1899.a. ja 1907 aastast organiseeritud, vahekohtust ja erilistest vahekohtunikkude palatitest, kelledele riigid alati võivad usaldada endi tülisjade lahendamist, asutati Rahvasteliidu põhikirja artikkel 14-dale vastavalt Alatine Rahvusvaheline Kohus"⁺).

+). Prof. A. Piip - "Rahvusvahelise õiguse süsteem".
Lhk. 286.

Nagu näeme, on Alatise Rahvusvahelise Kohtu põhikiri oma esimeses artiklis sunnitud mainima Haag'i konventsioonide põhjal loodud rahvusvaheliste tülikäsimuste lahendamise viise. Versailles' rahu- lepingu ja Rahvasteliidu Pakti loomispäevil, millisel määral kerkisid esile küsimused rahvusvaheliste tülide juriidilistest lahendusviisidest, oldi sunnitud pöörama tähelepanu Haag'i konventsioonidele ning neid sõeluma. Mõned rahukonverentsi liikmed avaldasid otsekohe arvamust, et ainult Haag'i Alatiine Vahekohtus saab olla aluseks, millele tuleb rajada uus rahvusvahelise õiguse süsteem⁺⁾ . Ühe sõnaga, Rahvasteliidu Pakti loojad pidid arvestama suurel määral Haag'i konverentside tööga, et siduda orgaaniliselt Alatist Rahvusvahelist Vahekohtut uue, loomisel oleva, rahvusvaheliste tülide lahendamise instituudiga. Nii ei saa Alatise Rahvusvahelise Kohtu tekkimise valgustamisel mööduda neist mõtetest

+) . Lansing - "Die Versailler Friedens-Verhandlungen". Lhk. 97.

ja mõistetest, mida avaldati ühenduses Alatise
Rahvusvahelise Vahekohtu loomisega.

Juba I Haag'i konverentsil oli päevakorral
Alatise Rahvusvahelise Kohtu loomise küsimus.
Siin tekkis esmakordselt kavatsus luua vahekohus
rahvusvahelises ulatuses, alatise ja obligatoorse
iseloomuga. Komisjon, mis moodustati vahekohtu
puutuvaid küsimusi arutamiseks, koosnes tolle
aja sel alal kompetentsemaist isikuist, mis tagas,
et küsimused leiavad väärilise ja põhjaliku lahenduse.
Mehed, nagu austerlane Lammasch, venelane
Martens, šveitslane Odier, hollandlane Karnebeek,
prantslane Bourgeois ja d'Estournelles, belglane
Descamps ja teised oleks pidanud tagama, et kavatsus
+)
oleks teostunud.

Esimesel Haag'i rahukonverentsil keerlesid
vaidlused peamiselt vahekohtu alatisuse ja eriti

+) . Schücking - "Das Werk vom Haag". Lhk. 26.

Samuti ka teised autorid. Vt. "Die Friedens-
warte 1928," lhk. 33.

selle obligatoorsuse põhimõtte ümber. Kui rahukonverents kutsus ellu Alatise Rahvusvahelise Kohtu, oldi rahvusvahelise õigusliku korra arendamisel jõutud suure ~~sammu~~ võrra edasi. Üldiselt peab aga mainima, et vahekohtu algidud ulatuvad isegi antiikaega. Küll oli aga rahvusvahelises elus vahekohtule lisandunud uus omadus, nimelt selle alatus. Kui prof. A. Piip ütleb, et "Vahekohtu otsusel on juriidiline ilme",⁺⁾ siis Alatise Vahekohtu loomisega võis see juriidiline ilme areneda vaid selles suunas, et rahvusvahelisi kohtuotsusi lõplikult vabastada poliitilistest mõjustustest.

Nagu teame, jaotatakse rahvusvahelised konfliktid juriidilisteks ja poliitilisteks. Ent kui esimesel Haag'i rahukonverentsil tuli arutusele vahekohtu obligatoorsuse mõte, osutuski see konfliktide jaotus saatuslikuks. Martens tegi konverentsil

+) . Prof. A. Piip - op. cit. lhk. 278.

ettepaneku tunnustada vahekohtu obligatoorsust juriidiliste ja majanduslikkude küsimuste suhtes, kuna poliitilised küsimused, millede all mõisteti rahvusvahelise au ja riikide eluliste huvide küsimusi, pidid jääma väljapoole vahekohtu kompetentsi. Selle ettepanekuga oli faktiliselt vahekohtu obligatoorsusest tõmmatud kriips läbi. Kui pooltele või üksikule riigile anda võimalus otsustada, mil määral antud konflikt evib poliitilise ehk juriidilise iseloomu, siis tähendaks see sama, kui siseriiklikus kohtus võimaldada pooltele kasutada omaabi.

Kuid vaatamata sellele, et Martens'i ettepaneku piirides oleks põhimõttelikult siiski võimalus jõuda - kuigi piiratud kompetentsiga - obligatoorse vahekohtuni, ning vaatamata sellele, et Martens'i ettepanek jättis - auklausli esile tõstmisega - puutumata riikide suveräänsuse, olid Saksamaa esindajad, nende hulgas ka tuntud teadlane Zorn, obligatoorsuse põhimõtte kategoor-

obligatoorseid vahekohtuid looma ja nende otsustele ka alistuma, kui need on loodud üksikute riikide vaheliste lepetega. See tähendas, et üksikud riigid omavahelisel kokkuleppel võisid luua üksikute ehk rea tülijuhumite jaoks obligatoorse vahekohtu, kusjuures muidugi sõlmides mõne riigiga vahekohtu lepingu, võis selle kompetents olla ühega laiem, teisega kitsam, kuna kolmandaga aga oleks lahendusvahendiks olnud mõök. Ühe sõnaga, sakslastele oli tähtis, et obligatoorne vahekohus jääks ära. Zorn ütleb: "Ich war der Überzeugung, dass die ehrliche deutsche Politik und das gute deutsche Schwert die besten internationalen Sicherungen für uns seien.⁺ Haag'i rahukonverentside töö tähtsust ei saa siiski eitada, sest juba vaidlused ning neis väljendatud mõtted ja argumendid obligatoorse vahekohtu küsimuse kohta löid aluse rahvusvaheliste tülide juriidiliste lahendusviiside aren-

+). Zorn - "Die internationale Schiedsgerichtsbarkeit." Lhk. 40.

gule. Kuna riikide enamiku esindajad Haagis nõudsid obligatoorsuse põhimõtte läbiviimist, olid sakslased sunnitud leppima kompromissiga, mille tagajärjel siis loodi Alatine Rahvusvaheline Vahekohtus. Alatise Rahvusvahelise Vahekohtu loomine, võib öelda, oli samm, mis lõppeks pidi viima alatise kohtu loomiseni ning 1907.aastal tekkiski mõte, luua sunduslik kohus Haagis eneses. Töötati koguni välja erilise rahvusvahelise kohtukoja põhikirja kavand (cour de justice arbitrale), mis jäi aga ellu viimata.⁺ Teisest küljest peab ütleva, et riigid on tänapäevani säilitanud kalduvuse tarvitada tülide lahendamisel rohkem poliitilisi kui juriidilisi teid ja vahendeid. Öeldakse, et juriidiline tülide lahendusviis võib tungida riigi suveräänsetesse õigustesse ja et selle vältimiseks olevat otstarbekohasem pöörduda poliitiliste abinõude poole. See argumentatsioon ei pea

+) . Prof.Piip op. cit. lhk. 280.

aga paika juba sellepärast, et suveräänsuse mõiste ei ole tänapäev täielikult rakendatav ühegi riigi kohta, isegi Itaalia ja Saksamaa kohta mitte. Nii riigi sise- kui ka välissuveräänsus on niivõrd piiratud, et ei saa rääkida riigi vabast ja piiramatust võimust. Kui riigid aga sellest mõistest siiski peavad kinni ja püüavad seda rakendada seal, kus see neile kasulik, siis on see nähe tingitud ainult sellest, et riigid ei taha lasta tõkestada oma imperjalistlikke kalduvusi ja sihte. Ainult sellelt seisukohalt lähtudes püütakse rahvusvaheliste tülide lahendamiseks luua vahendeid, mis oleksid võimalikult painduvad kuid mitte siduvad. Haagi konverentside ajajärgul oli selline tendents oma haripunktil. Kuigi Haagi konverentsid eelnesid maailmasõjale, ei suutnud nende töötulemused ära hoida verisemat sõda, mida iial nähtud. Järelikult pole käidud õiget rada.

Nagu eelpool mainisin, peitub peaviga just

selles, et rahvusvaheliste tülide lahendusviisid evivad küll juriidilist ilmet, värvingut, kuid ei ole ometi juriidilised selle sõna tõsisel mõttes, mida nad peaksid aga olema, kui tõsiselt tahetakse kindlustada rahvaste julgeolekut. Haagi rahukonverentside töö tulemused on fakultatiivse tähenduse suhtes fikseeritud 1907.a. konverentsi I konventsioonis, ning peatudes selle juures lähemalt, valgustaksin ka asjaolusid, mis nõuavad parandamist.

Selle konventsiooni teises artiklis loeme:

"Tõsise lahkumineku või konflikti korral, enne kui tarvitada sõjariistu, kokkuleppinud riigid on nõus pöörduma, niipalju kui olud seda lubavad, ühe või mitme sõbraliku riigi heade teenete (bons offices) või vahetalituse (la mediation) poole".⁺

Ja edasi artikkel kuuendas: "Head teened ja vahetalitus, olgu tülisolevate riikide palvel, olgu

⁺). Prof. Piip, op. cit. lhk. 256.

riikide algatusel, mis konfliktile võõrad, omavad ainuüksi nõuande laadi ja ei oma iialgi sunduslikku laadi.⁺ Mainitud abinõud, heade teenete ja vahetalituse näol, ei saa ju pretendeerida juriidilisele iseloomule. Heal tahtmisel oleks aga võidud ka vahetalituse instituudile anda enam-vähem juriidilise iseloomu, esiteks juba sellega, et oleks loodud riikidele kättesaadav vahetalitaja või vahetalitajad.

Ei ole usutav, et riik, kes otsustanud konflikti lahendada relvadega, hakkaks otsima vahetalitajat, ehk kui ta seda teeks ja leiaks, siis vast ikkagi enda poolehoidja. Võib enesele kujutella, kuidas näiteks talitaks Itaalia, kui ta praegusel momendil võtaks enda peale vahetalitaja osa Saksamaa volinikuna.

Rohkem juriidilise iseloomu andmiseks oleks vahetalituse instituut pidanud muudetama obligatoorseks. Iseendast evib ju vahetalituse insti-

+) . Prof. Piip, op. cit. lhk. 256.

tuut praegusel kujul väga vähe kaalu ja on üks algelisemaid abinõusid tülide lahendamisel, nii et selle instituudi muutmine obligatoorseks ei saa kellegile kujuneda kardetavaks teguriks. Ütleb ju I konventsiooni 7 artikkel: "Vahetalituse vastuvõtmisel ei ole iialgi, vastupidiste kokkulepete puudumisel, mõju mobilisatsiooni või teiste sõjaväeliste ettevalmistusabinõude katkestamiseks, viivitamiseks või seismapanekuks. Kui vahetalitus tuleb pärast vaenulikkude tegevuste algust, siis tema ei katkesta, ilma vastupidise lepinguta, käimasolevaid sõjalisi operatsioone."

Prof. Piip ütleb: "Üksikute riikide tüli sisaldab endas hädaohtu ka teistele. On arusaadav, et seepärast ei või mõnede riikide tülide korral teised jääda osavõtmatuks, mispärast on võimalik nende vaheleastumine (intercessio), olgugi äärmise ettevaatusega."

+) . Prof.Piip , op. cit. lhk. 256.

++) . Prof.Piip, op. cit. lhk. 276.

Kartus, et riigid vahetalitaja osas võib-olla ei oleks küllalt ettevaatlikud, langeks ju ära kui vahetalitus oleks juba olemas ning oleks sunduslik. Ettenähtud või ettemääratud vahetalitaja kõrvaldaks kindlasti tarviduse end konflikti segada kolmandail konfliktist huvitatud riikidel.

Et vahetalitus sellisel kujul, nagu ta Haagis loodi, evis relatiivse tähtsuse, sellest said aru ka Haagi konverentsi liikmed ise; muidu ei oleks ju vastu võetud Ameerika delegaadi, Holls'i ettepanekut, luua uus vahetalitusviis, n.n. erivahetalitus (mediation special). Arvatavasti pidi see uus vahetalituse moodus muutma vahetalituse mõjusamaks ja seda täiendama. See seisab I konventsiooni 8 artiklis ja kõlab Haagis vastuvõetud redaktsioonis ja keeles järgmiselt: "Les puissances contractantes sont d'accord pour recommander l'application dans les circonstances qui les permettent, d'une mediation speciale sous la forme suivante.

En cas de difference grave compromettant la paix les Etats en conflit choisissent respectivement une Puissance a laquelle ils confient la mission d'entrer en rapport direct avec la Puissance choisie d'autre part, a l'effet de prevenir la rupture des relations pacifiques.

Pendant la duree de ce mandat dont la terme, sauf stipulation contraire, ne peut exeder, trente jours, les Etats en litige cessent tout rapport direct au sujet du conflit, lequel est considere comme defere exclusivement aux Puissances mediatrices. Celles-ci doivent appliquer tous leurs efforts a regler le differend.

En cas de rupture effective des relations pacifiques, ces Puissances demenrent chargees de la mission commune de profiter de toute occasion pour retablir la paix.^{+) "}

+) . W. Schücking - Das Völkerrechtliche Institut der Vermittlung. Lhk. 51, 52.

vaid Lammasch avaldas Haagi konverentsil kartust, et see vahetalituse viis võib-olla ei anna praktiilisi tulemusi. Kahjuks oli tal õigus, kuna erivahe- talitus ei ole leidnud tänapäevani tegelikku ra- +) kendamist.

Peatusin vahetalituse instituudi juures pikemalt, püüdes kriipsutada alla riikide tendentsi võimalikult kõrvale hoiduda tülide juriidilistest lahendusviisest. Selline tendents ei muutunud vähemaks ka Versailles' rahulepingu loomispäevil. Rahvasteliidu pakti järele on vahetalituse funktsioonid Nõukogu käes, mis koosneb suuremalt osalt suurriikide esindajaist. Ehkki siin on tegemist alatise vahetalituse organiga, ei kujuta ta endast siiski midagi muud, kui suurriikide abinõu teostada oma poliitilisi sihte. Rahvusvaheliste uurimiskomisjonide juures, millised loodi Haagi I konventsiooniga, ma ei peatu, sest nende peamine ülesanne pole mitte konfliktide lahendamine

+). Prof. Piip, op. cit. lhk. 277.

vaid nende selgitamine ja valgustamine.

Riivates veel alatise vahekohtu küsimust, tuleks mainida, et kui üldse loodetakse, et tülide juriidiline lahendusviis on suuteline lahendada rahvusvahelisi konflikte rahulikul teel, tähendab, ära hoidma sõdasid, siis ei tohiks peatuma jääda poolele teele. Haagis aga just poolele teele jäädigi. Loodi küll rahvusvaheliste tülide juriidilise lahendusviise vahetalituste, uurimiskomisjonide ja alatise vahekohtu näol, kuid need olid juriidilised vaid formaalselt. Süvenedes loodud institutide kompetentsi, leiame, et neis lahendatakse rahvusvahelisi tülisid poliitilisel teel. See on maksev peamiselt vahetalituse ja uurimiskomisjonide kohta, kuid ka Alatise Vahekohtu olemasolu ja tegevus pole vaba poliitilisist mõjustusist. Siiski peab aga ka tõe andma au, et Haagi konverentsid on tasandanud teed ja ka näidanud, kuidas jõuda sihile. Siin loodi alus rahvusvaheliste tülide juriidilistele lahendusviisidele, ning sel-

les seisabki nende teene. Kuid see oli vaid alus, nurgakivi. Teame, et just sõjad on need peategurid, mis sunnivad maailma pöörama tähelepanu rahvusvahelisele õigusele. Peale raskeid sõdasid on riigid seisnud küsimuse ees - kas vägivald sõjanäol saab üldse õigust luua? Jõudes eitavale seisukohale on rahvad ikka ja uuesti otsinud abinõusid, mis muudaks sõjad otstarbetuiks ja võimatuiks. Selleks abinõuks on tülide juriidiline lahendusviis rahvusvahelise kohtu kaudu. Pariisi rahukonverents koostas Rahvasteliidu pakti ning kutsus selle kaudu ellu Rahvusvahelise Kohtu. Haagi tööalusel löid riigimehed uue korra, abinõu, mis pidi hävitama toore jõu ja vägivald.

ALATINE RAHVUSVAHELINE

KOHUS.

Pariisi rahukonverentsil oli Rahvasteliidu probleem see küsimus, mis tekitas suuremaid, laialatuslikumaid ja pidevamaid vaidlusi rahvaste esindajate vahel; pidi ju saabuma uus maailmakord, milles rahvusvaheline vägivald oleks kadunud minevikku. Kuid õilsad ja optimismile rajatud ideed, mille kandjaiks olid ameeriklased Wilson'iga eesotsas, pörkasid kokku raskes, võib öelda lootusetas võitluses vana maailmakorra pooldajatega, mille kaaluvamaiks esindajaiks olid prantslased. Ma ei peatu siinkohal selle suure vaimse võitluse juures, mille tekitas Rahvasteliidu küsimus oma teraves ulatuses, vaid püüan piirduda vaid küsimustega,

mis on otseses seoses meie teemaga.

A. 1918, maailmasõja viimsel aastal, oli Rahvasteliidu mõtte võitnud rahvaste juures juba nii suurel määral poolehoidu, et hakati koostama Rahvasteliidu kavasid. Üks esimestest kavadest oli koostatud Inglismaal, Briti valitsuse ülesandel. See kava esitati 20.märtsil 1918.a. ühes seletuskirjadega Briti valitsusele ja kannab Phillimore'i kava nime, kava koostanud komisjoni eesistuja nime järele. Sama aasta mai kuul esitati see 18.st artiklist koosnev kava ka Wilson'ile, kes võttis selle oma edaspidise tegevuse aluseks. +)

Nii sai Phillimore'i kava üheks Rahvasteliidu alussambaks.

Phillimore'i kavas ettenähtud rahvusvaheliste tülide lahendusviisid. ++)

+) . Baker, W. Wilson - Memoiren und Dokumente I. lhk. 178, 179.

++) . W. Wilson, op. cit. III, lhk. 61 ja teised.

Nagu mainitud, koosneb ülalmainitud kava kaheksateistkümnest artiklist, millistest meid huvitavad peamiselt artiklid 1, 3 ja 4. Selle kava esimeses artiklis on öeldud, et Liidu riigid lepivad omavahel kokku konfliktide korral sõda enne mitte alata, kui ei ole tüli lahendamiseks pöördunud vahekohtu või Liidu konverentsi poole. Artiklid 3 - 18-ni, tähendab tervelt 15 artiklit või peagu terve kava, on pühendatud rahvusvaheliste konfliktide lahendamisele vahekohtu või üksikute riikide konverentside kaudu. Neist on aga ainult artikkel 3-mas pühendatud vahekohtu küsimusele, kuna ülejäänud 14 artiklit tegelevad Liidu konverentsi kompetentsiga rahvusvaheliste tülide lahendamise juures.

Selles kavas pole aga juttugi alatisest rahvusvahelisest kohtust, kuna selles küsimuses oli Phillimore'i komisjon asunud eitavale seisukohale, nagu näha seletuskirja

punkt 17-dast. Artikkel 3-dasse on üle võetud Haagi 1907.a. rahukonverentsi I konventsiooni 38-s artikkel rahvusvaheliste tülide rahulikuks lahendamiseks. Kuna Phillimore'i kava vaid ühesainsas artiklis ja nagu möödaminnes mainib vahekohut, siis tuleb küll järeldada, et see kava ei tähenda rahvusvahelises jurisdiktsioonis progressi vaid regressi. Selle vastu on selles kavas laiaulatusliku käsitluse leidnud rahvusvaheliste tülide poliitiline lahendusviis, ja nimelt tervenisti 14 artiklit 18-st püüavad luua maapealset rahu poliitilisel teel. Ka Ljidi konverentsi kompetents tülide lahendamisel on niivõrd kitsapiiriline, et tema vahetalituse tulemus saab väljenduda vaid nõu- või sooviavalduses, millega tülitsejad riigid ei tarvitse arvestada. Tuleb vaid peatuda Phillimore'i kava artiklite 8 ja 12 juures, et mõista, kuivõrd piiratud-tegevusliseks pidi välja kujunema mõeldud riikide konverents. Artikkel 8 ütleb, et konverent-

si arvamine ei evi otsuse jõudu ja artikkel 12 võimaldab apeleerimist konverentsile, kui riigid soovivad vabaneda moratoriumist; mis ette nähtud artikkel 1-ses; see käib nimelt juhu kohta, kui riigid leiavad, et konflikt puudutab riikide auküsimust.

Resümeerides ülalöeldut peab ütlema, et vaehekohtulik protseduur Phillimore'i kava kaudu küll poleks leidnud arendamist, ja kuna ka poliitiline tülide lahendamisviis oli asetatud alusele, mis nende tegeliku lahendamiseni poleks saanud siia, siis peab ütlema, et selle kava koostajad ei suutnud ega võib-olla tahtnudki aru saada, mida maailm ootab ja igatseb, ning loomulikult ei suutnud nad siis ka leida vahendeid, mis oleks kindlustanud rahu.

Kuid siiski evib Phillimore'i kava tähtsust selles mõttes, et see oli esimene reaalne Rahvasteliidu kava, millele Wilson pühendas tähelepanu

ning selle tõttu moodustas aluse, millele rajati edasised vaidlused ja millest kompromiss- ja täiendusparandustega loodi. Rahvasteliidu pakt sel lõplikul kujul, millisena ta paigutati Versailles' rahulepingusse.

Phillimore'i kavaga pidi loodama uus organisatsioon, mille ülesandeks pidi olema rahu säilitamine, kuid poliitilisel teel. Pidi loodama rahvusvaheline organisatsioon riikide esindajate konverentsi näol, kelle peaülesandeks oleks olnud vahetalitus rahvusvaheliste konfliktide puhul. Selle kava koostajad suhtusid tülide juriidilistesse lahendusviisidesse niivõrd kartlikult, et ei julgenudki peatuda pikemalt rahvusvahelise vahekohtu küsimuse juures. Põhjendati seda sellega, et "rahvusvaheline mõtlemine" ei olevat veel küps organisatsiooni loomiseks, millel oleks suurem võim kui üksikul riigil. Nii loodi siis selle kavaga arusaamine, et vaid poliitilised vahendid võivad kujuneda tegureiks, mis oleks suutelised

ära hoidma sõdu, kindlustama rahu. Juriidilised
tülide lahendusviisid, kui vahendid, mis riikide-
le olid liiga siduvad, jäid tahaplaanile. Samal
seisukohal oli ka Wilson ning Rahvasteliidu pak-
ti kaudu pääses see maksvusele.

WILSONI RAHVUSTELIIDU

WILSONI RAHVUSTELIIDU

Phillimore'i kava arendas edasi amerikalane,
kolonel Wood, kes Wilson'i arendas kuni ja see
sõbrana pidi selle kava Wilson'i ülesandel paran-
dama ja täiendama vastavalt Wilson'i vaadetele.
Wood oli vast-ainke V.-Ameerika Ühendriikide
liige Fariisi rahukonverentsil, kes näidis Wilson'i
usaldust sellele sõbral ning selle tõttu oli tema ka
see isik, kes oli austeline nõustama Wilson'i
ideid. Kõhaks oli see mees alukutselt sõjaväela-

HOUSE' I KAVA RAHVUSVAHE -

LISTE TULIDE LAHENDA -

MISEKS RAHVUSVAHELI -

SE KOHTUKOJA KAUDU.

Phillimore'i kava arendas edasi ameeriklane, kolonel House, kes Wilson'i parema käena ja hea sõbrana pidi selle kava Wilson'i ülesandel parandama ja täiendama vastavalt Wilson'i vaadetele. House oli vast ainuke P.-Ameerika Ühendriikide liige Pariisi rahukonverentsil, kes nautis Wilson'i usaldust täiel määral ning selle tõttu oli tema ka see isik, kes oli suuteline mõjustama Wilson'i ideid. Kahjuks oli see mees elukutselt sõjaväela-

+) . W.Wilson, op. cit. III, lhk.71 ja järgmised.

ne ega saanud sellepärast olla kompetentne paljus juriidilise iseloomuga küsimusis. Kuid ta võttis kuulda ka teiste nõu, ja nii näeme, et tema kava artikkel 10-as figureerib rahvusvahelise kohtukoja mõte. See kohtukoda House'i kava järele polnud mõeldud täiendava abinõuna vahekohtu instituudile rahvusvaheliste tülide lahendamisel, vaid ta oli mõeldud rahvusvaheliste tülide kolmanda meetodina. House'i tuleb pidada alatise rahvusvahelise kohtu mõtte ülesvõtjaks maailmasõja ajal.

Vaatamata sellele, et House'il oli kindlasti suur mõju Wilson'ile, ei suutnud ta siiski Wilson'i juures läbi viia rahvusvahelise kohtu mõtet. Kõigis kolmes Wilson'i Rahvasteliidu kavas, milledest räägin allpool, ei leidu ainustki sõna House'i kavas ettenähtud rahvusvahelisest kohtukojast. Kui see instituut lõppeks siiski on leidnud tunnustuse ja nüüd saanud reaalse kuju, siis ei saa seda kirjutada Wilson'i teehete arvele, kes oli lõpuni

alalise rahvusvahelise kohtu eitaja, pooldades rahvusvaheliste tülide lahendusviisidena esijoones puhtpoliitilisi vahendeid.

House'i kava, mille ta esitas Wilson'ile 16. juulil 1918, koosnes 23-st artiklist. Tähtsaim artikkel minu teema seisukohast lähtudes on artikkel 10-es, milles jutt rahvusvahelisest kohtust. See artikkel näeb ette rahvusvahelise kohtu loomise, milline peab koosnema mitte rohkem kui 15-st liikmest. Kohtunikud valitakse riikide esindajate konverentsil ja nad võivad pidada oma ametit kuni oma 72-se eluaastani. Kui kohtunik vabastatakse ta enda soovil enne selle vanusepiiri kätte jõudmist, makstakse talle palka edasi kuni selle saamiseni. Vabastada ametist võib kohtukoja liiget vaid riikide esindajate 2/3 häältega.

Mis puutub kohtukoja kompetentsi, siis, nagu järgneb artikkel 10-est, on see piiramatult, sest Rahvasteliidu liikmed võivad talle lahenduseks

esitada kõik nende vahel tekkivad tüliküsimused. Kuid lahkarvamiste tekkimisel lepingute tõlgendamisel, samuti rahvusvahelistes kaubanduslikes küsimusis, on Rahvasteliidu liikmed kohustatud esitama kaebuse rahvusvahelisele kohtukojale ja selle tehtud otsust ka täitma. Neis küsimusis kohtukoja otsuse mittetäitmine, vastavalt artikkel 14-le, toob enesega kaasa kaubandusliku ja üldise läbikäimise katkestamise selle Liidu liikmega, kes ei ole alistanud kohtukoja otsusele. Kui aga mõni Liitu kuuluv riik algab sõda, ilma, et ta enne seda esitaks tekkinud tüliküsimust lahendamiseks kohtukojale, siis võivad teised riigid mitte ainult katkestada suhted vaid panna maksma ka plokaadi, nagu see on ettenähtud artikkel 15-es.

Kõigist Rahvasteliidu kavadest on House'i kava ainuke, mis on pööranud tähelepanu siseriiklikule kohtule. Nii nõuab selle kava artikkel 11-es, et iga riikidevahelise lahkarvamuse lahendamine

kaubanduslisel alal esitatagu esiteks siseriiklikule kõrgemale kohtule, enne kui see saadetakse seisukoha võtmiseks rahvusvahelisele kohtukojale. Artikkel 12-es võimaldab koguni siseriiklikul kohtul arutusele võtta eranditult kõiki konflikte, kui pooled sellega vabatahtlikult nõustuvad.

Kui nüüd võrrelda Phillimore'i kava House'i omaga, mis pidi olema esimese kava uueks väljaandeks, siis torkab ometi silma nende sisu suur lahkuminek. Esimene kava oli koostatud kompetentsete juristide komisjoni poolt, teise koostas aga sõjaväelane, kuid ometi kannab teine esimesest kindlasti juriidilisemat ilmet. Kui esimene kava näeb rahu säilitamise võimalust vaid poliitilistes abinõudes, siis teine püüab samu sihte saavutada kohtuliku protseduuri kaudu. Tähendab, House'i kavas püüti enamvähem tõeliselt rahvusvahelisi tülisid lahendada juriidilisel teel. Kuid Wilson'i vaated ei sobinud House'i ideedega ja

kuigi ta ettepanekud pääsesid osaliselt Rahvasteliidu pakti, said nad siiski säärase kaju, et nad rahu säilitamiseks kaasa ei suutnud aidata.

Tuleks veel mainida, et House'i kavast oligi pärit see tülide kaudne lahendusviis, et kohtukoda võib avaldada nõuandvaid arvamusi, mida temalt nõuab Rahvasteliit.

House'i kava esitati Wilson'ile 1913.a. juun-
li kuus. See oli tema häutusevõrgu kava, Philli-
more'i ja House'i omad, mis moodustasidki aluse
Wilson'i esimesele Rahvasteliidu kavale. House'i
kavas oli ta need artiklid, mis talle paistisid
vastuvõetavateks, pärinud Erici paifu artikleid
jõu ega märkinata, ja nende seas ka artikli 10,
mis väidab rahvusvahelise kohtukoda. Tähele
võttes Wilsoni hilisema kollega veidra hilla, kirjutas
ta hiljem rahvusvaheliste tülide juriidilisesse
lahendusviisidesse.

†). W. Wilson, op.cit. III k., lmk. 79.

**). W. Wilson, op.cit. I, lmk. 133.

W. WILSON' I RAHVUSVAHELIS -
TÜLIDE LAHENDUSVIISID TE-
MA KOLME KAVA JÄRELE.^{+))}

House'i kava esitati Wilson'ile 1918.a. juu-
li kuus. Nii oli tema käsutuses kaks kava, Philli-
more'i ja House'i omad, mis moodustasidki aluse
Wilson'i esimesele Rahvasteliidu kavale. House'i
kavas oli ta need artiklid, mis talle paistsid
vastuvõetavatena, märkinud ära; palju artikleid
jäi aga märkimata, ja nende seas ka artikkel 10,
mis käsitab rahvusvahelist kohtukoda. Tähendab,
Wilson kriipsutas sellega veelkord alla, kuidas
ta suhtub rahvusvaheliste tülide juriidilistesse
lahendusviisidesse.

+) . W. Wilson, op.cit. III k., lhk. 79.

++) . W. Wilson, op.cit. I, lhk. 183.

Wilson'i esimene Rahvasteliidu kava sisaldab 12 artiklit. Nende hulgas on käesoleva teema seisukohalt võttes tähtsam artikkel 5-es. See artikkel näeb tülide lahendamiseks ette vahekohtu kolmeliikmelises koosseisus. Neist valivad tülitsevad pooled kumbki ühe ja need omakorda valivad kolmanda. Kui pooled kolmanda vahekohtuniku valimise suhtes ei suuda jõuda kokkuleppele, siis valib selle Liidu esindajate koondis. Mis puutub vahekohtu kompetentsi, siis kuuluvad tema lahendamisele kõik Liidu liikmete vahel tekkinud tülid, kuivõrd neid pole suudetud lahendada diplomaatilisel teel. Võrreldes Phillimore'i ja House'i kavasad Wilson'i omaga, paistab viimane konfliktide lahendamiseks olevat tõhusam, kuna selle järelle kuuluks vahekohtu lahendamisele kõik rahvusvahelised konfliktid. Kahes eelmises kavas püütakse konfliktide vahele tõmmata piir, millised kuuluvad vahekohtu lahendamisele ja millised mitte.

Kuid Wilson'i kava nõrk külge, võrreldes näit. House'i kavaga, on see asjaolu, et ta eitab rahvusvahelist kohut üldse ja ka vahekohtu tegevus surutakse poliitiliste lahendusviiside poolt tahaplaanile. Nii, näit., pole vahekohtu otsus lõplik, kuna pooled võivad apelleerida Liidu esindajate konverentsile, milline võib vahekohtu otsuse tühistada. Tähendab, poliitiline koondis võib juriidilisel teel saadud otsuse tühistada. Kuigi see moodus leidub ka House'i kavas ja täpselt samas vormuleeringus, on House'i kavas olemas siiski kohtu instituut kohtukoja näol, mille otsused on lõplikud.

Nii siis, Wilson'i esimene kava, võrreldes House'i omaga, läheb viimase kavast suuresti lahku sellega, et temas ei leidu sõnagi rahvusvahelisest kohtukojust. Teisest küljest on kõvendatud aga sanktsioone, kuni Liidu liikmete sõjariistus väljaastumiseni riigi vastu, kes ei alis-

tu vahakohtu otsusele või ei reageeri Liidu konverentsi otsuste peale (artiklid 7-s ja 10-s).

Oma esimest kava tuli Wilson'il võrrelda hiljemini ilmunud Smuts'i ja Robert Cecil'i projektidega. Mõlemad kavad olid suurel määral mõjustatud Phillimore'i vähemal määral ka House'i kava poolt, kuid evisid ka iseseisvaid ideid, millised pärastpoole pääsesid praegu maksvasse Rahvasteliidu pakti. Peatun nende uute kavade juures vaid sel määral, kui võrd nad puudutavad selles töös käsitatavaid küsimusi.

Peale House'i kava mõjustasid Wilson'it suuremal määral ka Smuts'i seisukohad. Kui kõik eelmised kavad, kaasa arvatud ka Wilson'i esimene kava, olid vaid visandlikud ja ebakindlad katsed fikseerida paberile ideid, mis olid alles kujunemisel, siis Smuts'i ettepanek sisaldab juba enamvähem kindlaid põhimõtteid, kuidas ja milliste rahvusvaheliste organite kaudu tuleks

maksma panna uus maailmakord. Smuts oma kava 10-as artiklis näeb ette Rahvasteliidu organitena: üldise konverentsi, nõukogu, vahekohtu ja nõuandva koja. Konverentsi ja nõukogu kompetents piiritletakse Smuts'i kavas üksikasjalikumalt, ja nagu näha, on maailma rahu säilitamine mainitud organite ülesandeks. Smuts'i kavas pääseb reljeefgelt maksvusele Wilson'i igatsus ja vankumatu soov tõsta maailma rahvaste vaenulike kui ka sõbralike vahekordade lahendamiseks esiplaanile poliitilised vahendid. On arusaadav Wilson'i heatahtlik ja vaimustatud suhtumine Smuts'i isikus-
+)
se kui ka tema kavasse.

Mis puutub rahvusvaheliste tülide juriidilistesse lahendusviisidesse, siis öeldakse Smuts'i kava 18-as artiklis, et Liidu liikmed kohustavad omavahel alustada sõda mitte varem,

+) . W. Wilson, op. cit. I, lhk. 184.

kui tülüküsimused pole esitatud lahendamiseks vahekohtule või nõukogule, ja ka mitte varem, kui vahekohus pole langetanud oma otsuse või nõukogu avaldanud oma arvamuse; kuid ka siis ei tohi alustada sõda, kui üks pooltest alistub ja täidab vahekohtu otsuses või nõukogu arvamuse soovialalduse. Edasi seisab artikkel 21-es, et kui mingil põhjusel tülüküsimust pole võimalik lahendada vahekohtu teel, siis jääb tülisolevaille pooltele õigus üksikult pöörduda nõukogu poole.

Artikkel 19-as on ette nähtud abinõud nende riikide vastu, kes ei täida artikkel 18-as ettenähtud nõudeid. Siin näeme jällegi, et Smuts on tabanud ja väljendanud mõtteid vastavalt Wilson'i tahtmisele. Smuts ei piirdu sanktsioonidega, mis ette nähtud House'i kavas, vaid annab nõukogule võimu tarvitada riikide vastu ka sõjalist jõudu. Üldiselt jääb nõukogu otsustada,

milliseid sanktsioone üksikutel juhtumitel tarvitusele võtta ja kui nõukogu on otsustanud võtta tarvitusele sõjajõud, siis määrab ta ka, millised riigid need sõjalised jõud annavad, kui suured ja kui suures ulatuses.

Mis puutub lo'as artiklis mainitud nõuandvasse kotta, siis ei leia me Smuts'i kavas selle instituudi otstarvet. See mõte on vist pärit House'i kavast, kus nõuandev arvamisaavaldamine kuulus rahvusvahelise kohtu kompetentsi.

Smuts oli see mees, kes Rahvasteliidu organitest tõstis esikohale nõukogu. Sellele asutisele kuulus, Smuts'i kava kohaselt, kõrgeim rahvusvaheline võim kõikides rahvusvahelistes tülisimustes. See idee jäi püsima ja leidis teostuse tegelikus elus Versailles' rahulepingusse paigutatud Rahvasteliidu pakti kaudu. Nii siis võitsid anglosakside - inglaste ja ameeriklaste - seisukohad kõigi teiste vaated ja

arvamused: poliitiline tülide lahendusviis tõrjus juriidilised vahendid kõrvale.

Teise inglase, Cecil'i, kava mainib siiski 2-se peatüki 1-es artiklis rahvusvahelist kohtu-
+)
koda.

Kuid ka rahvusvaheliste tülide lahendamise ta kava evib rahvusvahelise kohtu mõttes teisejärgulise tähtsuse. Selles kavas on koguni ette nähtud, art. 2, et tülikäsimus võib saada esitatud kohtukojale vaid Rahvasteliidu sekretäri kaudu. Sekretär allub nõukogule ja nõukogu, I peatüki 4-da artikli järele, koosneb järgmiste riikide esindajatest: Prantsusmaa, Suur-Britannia, Itaalia, Jaapan ja P.-A. Ühendriigid. Tähen- dab, rahvusvaheliste tülikäsimuste kohtulik lahendusviis on sõltuvuses viiest suurriigist, kelle kätte ongi koostatud maailma valitsemise tegelik võim. Püütakse küll esile tõsta ja asetada

+). W. Wilson, op. cit. I, lhk. 119.

paberil esikohale rahvusvahelist kohtukoda, kuid see seisab vaid paberil, tegelikus elus evib kohtukoda vaid teisejärgulise tähtsuse.

Olles tutvunud ka ülalmainitud Rahvasteliidu kavadega, asus Wilson oma esimese kava parandamisele ja teise kava koostamisele. Nagu mainitud, oli Wilson vaimustatud nii Smuts'i isikust kui ka tema kavast, ning sellepärast on ka loomulik, et Wilson'i teises kavas leidub hulk ideid, mis on laenatud Smuts'i kavast. Õieti Smuts'i kava andiski Wilson'ile tõuke võtta revideerimisele oma esimest kava. Kuid küsimused, mis puudutavad rahvusvahelisi tülide lahendamiseviise jäid Wilson'i teises kavas peagu tähelepanemata, või õigemini, ta muutis vastavaid artikleid ja teataval määral; kuid see muutmine ei evinud põhimõttelist tähtsust. Ka Cecil'i kava ei suutnud Wilson'i veenduda alatise kohtukoja tarviduses. Nagu esimeses kavas, nii ka oma teises kavas,

art. 9-mas, kus jutt sellest kui konfliktid tek-
kivad Liidu riiki ja väljaspool liitu seisvat
riiki vahel, mainitatakse nagu muuseas, et rah-
vusvahelisi tülisi tuleb lahendada kohtulikul
või vahekohtu teel. Artikkel 5-mas, kus ettenäh-
tud tülide lahendusviisid liidu riikide vahel
mainitakse vaid kaks abinõud: vahekohus ja Rahvas-
teliidu nõukogu.

Kui teatavaks sai avalikusele Wilson'i tei-
ne Rahvasteliidu kava, siis tekkis - loomuli-
kult kriitika, nii poolt kui ka vastu. Peatame
esiteks Lausing'i vaadete juures, kes pidi vähe-
malt formaalselt olema Wilson'i parem käsi, oli
ta ju Põhja-Ameerika välisasjade riigisekretär.
Lausing'i kriitika on meil tähtis ka selle poo-
lest, et tema peatab ka pikemalt rahvusvaheliste
tülide juriidiliste lahendusviiside juures.

Tähtsam ja põhimõttelisem lahkarvamine Wil-
son'i ja Lausing'i vahel seisis selles, et Wilson

Ex bibl. univ. Tartu.

pooldas vägivalda tarvitamist riikide vastu, kes ei allu vahekohtu ehk Rahvasteliidu otsusele rahvusvahelisse tüliküsimustes, Lausing aga oli selle abinõu vastane.^{+))}

Kui Wilson pearõhu pani jõule ja ainult jõus nägi tegurit mis võiks rahvaid taltsutada, siis tekkis küsimus, kelle käes siis pidi see jõud olema, kes uue maailmakorra kohaselt oleks selle tarvitusele võtnud. Ja vastus selle küsimusele oli, et nende riikide käes, kestegelikult omavad suurema füüsilise jõu ja need oleksid: Prantsusmaa, Inglismaa, P.-Ameerika Ühendriigid ja Jaapan. Pidi tekkima olukord, kusjuures suurema füüsilise jõu omandajad pidi saama diktaatoriteks nendele riikidele, kelledel puudus endaga arvestamisele sundiv jõud. See seisukoht oli ju iganenud imperialismi seisukoht. Teisest kül-

+) . Lausing, op. cit. lhk. 28.

jest, selle põhimõtte järeldusena pidi maksvusele pääsema olukord, kusjuures inimkond oma rahvusvaheliste vahekorradade lahendamise juures pidi arvestama enam jõuga, kui õigusega ehk seadustega.

Lausing asus seisukohale, et kui tahetakse tõsiselt ja tõeliselt muuta maailmakorda ja kui tahetakse teda muuta suunas, et sõjad väheneksid ehk kogunisti ära jääksid, siis Wilson'i poolt koostatud Rahvasteliidu kava tuleks muuta terves ulatuses. Jõu põhimõtte asemele pidi astuma õigus ja õiguse teostajaks pidi saama Rahvusvaheline Alatine Kohus. Kuigi Lausing'i kavas ei ole fikseeritud rahvusvahelise kohtu tegevuse ulatus ja piirkond, on selles kavas tähtis seisukoht, et poliitiliselt organiseeritud jõud ei suuda ära hoida sõdade puhkemist. Lausing'il oli õigus: Rahvasteliidu loomine Wilson'i ideede järele ei päästnud siiski rahvaid tulide veristest lahendusviisidest.

Mainime siinkohal veel prantslaste ametliku Rahvasteliidu kava. See kava sisaldab väga palju positiivseid mõtteid. Rahvusvaheline Tribunaal, nagu selles kavas nimetatakse alalist rahvusvahelist kohut, on tõstetud rahu tegurina esikohale. Tribunaalil on antud koguni võimalus oma otsusi maksma panna sanktsioonide abil. On ette nähtud diplomaatilised, õiguslised, majanduslised ja sõjalised sanktsioonid.

See kava ei võinud leida poolehoidu juba sellepärast, et 1-ses peatükis artikkel 3-mas piiratakse Liidu liikmete arv, riikidega prakt. ja legaalse iseloomuga tagatist selleks, et nad täidaksid omapeale võetud lubadusi ja kohustusi. See artikkel oli ilmselt sihitud riikide vastu nagu Saksamaa ja tema liitlased. Ja prantslaste kava kolmandast peatükist, kus jutt sõjalistest sanktsioonides, näeme et seal nõutakse alatise

rahvusvahelise sõjaväe kaadri loomist, mis alluks alalisele rahvusvahelisele sõjaväe staabile. On selge, et ka selle kava tuum baseerus jõule, mis kindlasti ei oleks kaasaaidanud rahu säilitamisele. See kava võimaldas luua, mitte õigusele rajatud korda, vaid poliitiliselt organiseeritud jõudu, mis oleks allunud ja tegutsenud nende riikide huvides, kes hävitasid ja võrgutasid Kesk-Euroopa riike.

Mitte ainult mainitud kavadega piirdus see materjal, mis koondus Wilson'i kättesse peale tema teise Rahvasteliidu kava avaldamise. Wilson'ile saatsid ja esitasid oma kavasid nii üksikud riigid ja mitmesugused ühingud kui ka üksikud isikud, kuid kõik nad jäid Wilson'i poolt tähelepanemata ja ainult kaks meest kindral Bliss ja David Hunter suutsid veel osaliselt mõjustada Wilson'it. Nendest isikutest mõjustatud võttis ta oma Rahvasteliidu kava uuesti revideerimisele ja selle

tagajärjel tekkis Wilson'i 3-as Rahvasteliidu kava. Meid see kava enam ei huvita, sest küsimused tülide juriidiliste lahendusviiside suhtes jäid muutmatuteks - Wilson püsis kindlalt oma leppimatul seisukohal rahvusvahelise kohtu suhtes, ta eitas seda instituuti lõpuni.

Wilson oli arvamisel, koguni kindel omas usus, et tema kolmas ja viimane Rahvasteliidu kava võetakse rahvasteliidu küsimusse komisjonis, mille juhataja oli Wilson ise, vaidluste aluseks. Kuid inglaste kava oli suureks takistuseks, ta erines Wilson'i kavast niisugusel määral, et tekkis tarvidus kooskõlastada neid kahte kavu läbirääkimiste teel. Peamised lahkuminekid keerlesid kolme küsimuse ümber: kas Suur-Britannia asumaadel anda esindust Rahvasteliidus lahus emamaast, siis Alatiise Rahvusvahelise Kohtu küsimus ja lõpuks ei suudetud kooskõlastada lahkavamisi vähemusrahvaste õiguste küsimustes. Lõpuks leppisid

ameeriklased ja inglased kokku, et mõlemad kavad antakse kooskõlastamiseks kahele isikule pooleks, kelledest üks oli ameeriklane David Hunter-Miller, teine - inglane C.J.B. Hurst. Tulemuseks oli kava, mida tuntakse Hurst-Milleri kompromisskava nime all. 3.veebruari 1919.a. kiideti see kava Rahvasteliidu komisjoni poolt heaks kui alus, millele pidi rajatama edaspidised vaidlused Rahvasteliidu üle.

Kompromisskava nägi ette rahvusvaheliste tülide lahendusviisidena kõiki neid abinõusid, millega saime tuttavaks juba mainitud kavades. Artikkel 12-nes räägib sellest, et Nõukogu ülesandeks jääb koostada Alatise Rahvusvahelise Kohtu loomise kava. Rahvusvaheline Kohus on kompetentne lahendada kõiki küsimusi, mida pooled hääks arvad talle esitada vahekohtulikuks lahendamiseks.

15 koosolekut pidas rahvasteliidu küsimuste jaoks loodud komisjon. Just Alatise Rahvusvaheli-

se Kohtu küsimuse ümber tekkisid laiaulatuslikumad ja ägedamad vaidlused. Kuna aga vaidlused peasjalikult puudutasid praktilisi küsimusi ja ei kandnud põhimõttelist iseloomu, siis meie ei peata ka lähemalt ja üksikasjalikumalt nende vaidluste juures.

28.aprillil 1919.a. võeti lõplikult vastu Rahvasteliidu pakt. Maksvas Rahvasteliidu paktis artikkel 14-mas loeme: "Nõukogule tehakse kohuseks välja töötada Alatise Rahvusvahelise Kohtukoja ja eelnõu ja see Liidu liikmetele esitada. Kohus võib harutada ja otsustada kõiki rahvusvahelisi tüliküsimusi, mis pooled temale esitavad. Tema avaldab ka oma nõuandvaid arvamisi iga tüli ehk küsimuse kohta, mis nõukogu ehk täiskogu temale ette panevad."⁺

Siinkohal tahaks veel peatada lühidalt Rahvasteliidu kava juures, mis oli välja töötatud saks-

+) . Prof. Piip, op. cit. lhk. 282.

lase Erzberger'i poolt ja milline kava kindlasti pidi sattuma ka Wilson'i kätte. Kindel on aga, et see kava mingisugust mõju otseselt ega ka kaudselt Rahvasteliidu pakti kujunemisele ei avaldanud. Ta on siiski paljudes küsimustes väga omapärane ja sellepärast väärrib mainimist. Erzberger oli kaugel mõttest luua Alatist Rahvusvahelist Kohut, kuid ka alatist vahekohtu tema ei pooldanud. Nagu näha tema kavast artikkel 11-das pidi loodama vahekohtu iga juhtumi ehk konflikti puhul eraldi. Kaks põhimõtet on temale mõõduandvad, riigid ise valivad tekkinud konflikti lahendamiseks vahekohtu liikmed ja vahekohtu poole pööramine on sunduslik. Vahekohtu ise on kaheastmeline. Kui ei olda rahul vahekohtu otsusega, siis valitakse ülemvahekohtu, samal viisil ja alustel nagu vahekohtu.

Huvitav on, et Erzberger peab kramplikult kinni nõudmisest, et vahekohtunikud valitagu konflikti sattunud riikide poolt. Tema arvab, et see

on tarvilik usalduse mõttes. Kui riigid ise valivad vahekohtunikud, siis nad neid ka usaldavad. Veel rohkem, et vahekohtunikul oleks kogu rahva usaldus, siis oleks soovitav, et nende valimine sünniks parlamendi nõusolekul. Igal juhul parlament peab kuidagi viisi vahekohtuniku valimisel ühel ehk teisel teel kaastegev olema. Kuid just see põhimõte on iganenud. Sajandite kestel valisid riigid omale vahekohtunikke, kes aga polnud kohtunikud, vaid esinevate riikide advokaadid. Valitakse ju see kohtunikuks, kellest kõige rohkem võib loota, et ta kaitseb esindatud riigi huvisid, kuid see ei ole ju kohtuniku, vaid kaitsja ehk advokaadi ülesanne. Just sellepärast ei edene- gi rahvusvaheliste vahekohtute tegevus ega suuda täita oma tänapäeva ülesandeid. Sellepärast ongi maksvusele pääsenud Alatise Kohtu Instituut, kus kohtu koosseisu ei saa riigid alaliselt oma äranägemise järele muuta. Objektiiivset kohtuotsust

võib loota vaid selliselt kohtunikult, kes konflik-
ti lahendamisesest otseselt ega ka kaudselt huvita-
tud ei ole. Nii siis võib ka Erzberger'i kava ra-
hulikult paigutada arhiivi, sest ainuke mõte, mis
selles kavas on vastuvõetav ja kord ka teostamist
leiab, on obligatoorsuse põhimõte.

ALATISE RAHVUSVAHELISE
=====

KOHTU SÜND JA TEGEVUS.

=====

Rahvasteliidu Pakt astus jõusse 10-dal jaanuaril 1920.a. 13.veebruariil samal aastal otsustas Rahvasteliidu Nõukogu luua erilise rahvusvahelise juristide komisjoni, kellele tehti ülesandeks välja töötada Alatise Rahvusvahelise Kohtu põhikiri. See valmis 3.-dal augustil 1920.a. ning esitati nõukogule, kes oktoobris 1920.a. otsustas ta Rahvasteliidu esimesele täiskogule heakskiitmiseks esitada. Täiskogu kinnitas üksmeelselt 13.detsembril 1920.a. Alatise Rahvusvahelise Kohtu põhikirja ja 14.-dal septembril 1921.aastal sündis esimene kohtunikkude valimine. Kohus astus kokku 30.-dal jaanuaril 1922.a. oma asjaajamise korraldamiseks

ja 15.-dal juunil samal aastal algas Alalise Rahvusvahelise Kohtu esimene korrapärane istungjärk, mis kestis kuni 12.-da augustini 1922.aastal.⁺

Nagu nähtub Alalise Rahvusvahelise Kohtu põhikirjast artikkel 2-est on ta iseseisev kohtunikude kogu, "kes valitud rahvuse peale vaatamata, isikute seast, kelle moraalist kõige suuremat lugu peetakse ja kellel on kõige kõrgemate kohtunikkude talituste täitmiseks nende riigis tarvilikud omadused ehk kes on juriskonsuldrid, kellel suured teadmised rahvusvahelise õiguse alal."⁺⁺

Sama põhikirja artikkel 3-das loeme, et kohtus koosneb 15-mest liikmest, nimelt 11-st kohtunikust ja 4-st lisakohtunikust. Seda arvu võib täiskogu, nõukogu ettepanekul suurendada - alaliste kohtunikkude arvu kuni viieteistkümmeni ja lisakohtunikkude arvu kuni kuueni. Artikkel 4-jas

+) . Prof. Piip, op. cit. lhk. 97.

++) . Prof. Piip - Rahv. õig. süsteem - lhk.286
ja Prof. Piip - Õigus - 1928 - lhk.98.

määrab et kohtuliikmeid valitakse täiskogu ja nõukogu poolt riikide poolt ettepanud kandidaatide hulgast, kusjuures artikkel 5-es määrab, et iga riik üle 4 isiku ei või kandidaatideks esitada ning nedest ainult 2 võivad olla oma rahvusest. Rahvasteliidu peasekretär seab kokku tähestiku järjekorras ettepanud isikute nimekirja, millise ta annab täiskogule ja nõukogule teada. Mõlemad, nii täiskogu kui ka nõukogu, toimetavad valimisi üksteisest lahus ja iseseisvalt, kusjuures enne valitakse kohtunikud ja siis lisakohtunikud (art.8). Valituiks loetakse need, kes on saanud absoluutse häälteenamuse nii täiskogus kui ka nõukogus. Kui aga kahekordne täiskogu ja nõukogu valik langeb rohkem kui ühe sama Rahvasteliidu liikme peale, valitakse ainult vanem neist (art.10). Kui pärast esimest valimiskoosolekut jääb veel vabu kohti, siis talitatakse samal viisil teist ja kui tarvis ka kolmandat korda (art.11). Artik-

kel 12-nes määrab ära, kuidas tuleb toimetada, kui leidub veel vabu kohti peale kolmandat valimist. Sel juhul moodustatakse täiskogu või nõukogu soovil, vahetalituskomisjon kuuest liikmest, kellest 3 nimetatakse täiskogu ja 3 nõukogu poolt. See komisjon valib iga vaba koha jaoks nime, mis tuleb täiskogule ja nõukogule eraldi vastuvõtmiseks ette panna. Kui vahetalituskomisjon konstateerib, et temal pole võimalik valimist toimetada, siis valivad juba nimetatud kohtu liikmed nõukogu poolt määratud aja jooksul vabadele kohtadele isikud, kelle poolt täiskogus ja nõukogus on hääletatud. Kui kohtunikkude hääled langevad pooleks, on kõige vanema kohtuniku hääl otsustav.

Artikkel 13-nes määrab, et kohtunikud valitakse 9 aastaks ja et nad on uuestivalitavad. Ametisse jäävad nad kuni uue määramiseni, kuid nende poolt algatatud asju arutavad nad edasi. Art. 14-nes näeb ette, et kohtu liige, kes on valitud teise

liikme asemele, võib kasutada oma eelkäija volikirja selle tähtaja lõpuni. Lisakohtunikud määratakse nimekirja järjekorras, mis kokku seatakse kohtu poolt, kusjuures silmas peetakse esiteks valimise järjekorda ja siis vanust. Artiklid 16 ja 17 näevad ette, et kohtu liikmetel ei või mingisugust põhilist või administratiivametit olla; selle määrusele ei allu lisakohtunikud väljaspool nende kohusetäitmist kohtus. Samuti ei või kohtuliikmed üheski rahvusvahelist laadi kandvas asjas agendi, nõuandja ehk advokaadi kohuseid täita. Kohtuliikmeid võib ametist vabastada vaid siis, kui nemad kaasliikmete üksmeelsel otsusel enam nõutud tingimustele ei vasta (art.18). Kohtu liikmed evivad kohusetäitmisel diplomaatilised eesõigused ja puutumatus. Kohtu esimees ja ase-esimees valitakse 3-meks aastaks. Kohtu asukoht on Haagis, kus elavad esimees ja sekretär. Art. 23-da järele peab kohus igal aastal ühe korralise istungjärgu ja kui

kohtu poolt teist korraldust ei ole, algab see 15-dal juunil ja kestab kuni asjad korraldatud. Esimees kutsub kohtu kokku erakorralisele istungile, kui olukord seda nõuab. 25-da artikli järele on kohtunikust koosnev kvoorum tegevusvõimeline.

Kohtu põhikirja artiklite 26-da ja 27-da põhjal luuakse kohtu juures erikambrid. Üks Versailles' rahulepingu tööküsimust käsitleva XIII osa põhjal tegutseb eriline tööküsimuste lahendamise kamber, mille kohus moodustab iga kolmeaastase perioodi jaoks. Ta koosneb 5-st kohtunikust ja 2-st autäitjast; nendele lisaks määratakse 4 tehnilist abikohtuniku nõuandvate häältega. Neid nimetab Rahvasteliidu nõukogu tääandjate ja töötegijate poolt ettepanud kandidaatide hulgast - kaks tääandjate ja kaks töötegijate esindajat. Poolte soovil arutab asja see koda. Kui pooled aga seda soovi ei avalda, astub kohus kokku art. 25 ettenähtud arvul.

Teine - Versailles' rahulepingu XII osa põhjal tegutseb eriline transiidisse ja läbikäimisesse puutuvate küsimuste lahendamise kamber. Ka see kamber moodustatakse kolmeaastaseks perioodiks ja koosneb 5-st kohtunikust ja 2-st asekohtunikust, kelle abiks võivad olla 4 tehnilist abikohtunikku. Teised määrused on samad nagu esimeselgi kambril.

Artikkel 29 põhjal moodustab kohus iga aasta 3-st kohtunikust koosneva koja, mis poolte soovil kokkuvõtlikus korras asju arutab. Art. 32 määrab, et alalised kohtunikud saavad aasta tasu, mis nõukogu ettepanekul Rahvasteliidu täiskogu määrab. Ametikohuste täitmise kestusel ei saa seda tasu vähendada. Esimees saab samal viisil määratud eritasu tema ametikohuste täitmise kestuse eest. Alalised ja lisakohtunikud, kes kohtu asupaigas ei ela, saavad tasu nende kohuste täitmise läbi tekkinud sõidukulude katmiseks. Kohtukulud katab Rah-

vasteliit, nõukogu ettepanekul määratud viisil. ⁺)

Mis puutub kohtuprotseduuri, siis selles üksikasjalikumad määrused leiame kohtu põhikirjus peatükk 3-as art. 39-64. Kohtu ametlikuks keeleks on prantsuse ja inglise keeled. Otsus tehakse keeles, milles pooled kokkulepivad, kui aga kokkuleppele ei jõuta, siis tehakse otsus prantsuse ja inglise keeles ja kohus otsustab, missugust teksti tuleb autentseks lugeda. Kohus võib poolte palvel tarvitada ka mõnda muud keelt. Tüliasjade kohtute esitamine sünnib kas registraatorile adresseeritud kompromissmärgukirjaga ehk teadaande läbi. Registraator teatab kohe teadaandest asjahuvilistele ja peasekretäri kaudu, Rahvasteliidu liikmetele. Kohus võib, kui olukord seda nõuab, ajutisi abinõusid tarvitusele võtta mõlemate poolte õiguste kaitseks, millest ta teatab viibimata pooltele ja

+) . Prof. Piip - Süsteem - lhk. 287 ja teised ja
- Õigus - lhk. 98 ja 99.

nõukogule. Pooled on esitatud kohtus agentide läbi, kes võivad nõuandjate või advokaatide abi tarvitada. Kohtuprotsess avatakse vaidluskorras ühe liikme palvel või poolte vahel sündinud kompromisslepingu teatamisega. Esimene viis maksab ainult juhtumil, kui olemas sunduslik kompetents kas mõne eelmise lepingu või sundusliku kompetentsi deklaratsioonil põhjal. Kui teine pool sellisel korral ei ilmu, teeb kohus seljataga otsuse. Asjaajamine koosneb kahest järgust: kirjalikust ja suusõnalisest, umbes samuti, nagu tsiviliseeritud maades tsiviilprotsessis. Vaidlusi juhatab esimees, tema puudumisel ase-esimees ja selle puudumisel vanem kohtuliige. Kohtu nõupidamised on ja jäävad salajasteks, kuna istung on avalik, kui kohus teisiti ei otsusta ehk mõlemad pooled asja kinnist arutamist ei nõua. Kohtu otsused tehakse häälteenamusega ja motiveeritakse, kusjuures, kui otsus ei avalda üksmeelset arvamist, on nendel, kes on teist-

sugusel arvamisel, õigus otsusele juure lisada oma motiveeritud isiklik arvamine. Otsusele kirjutavad alla esimees ja sekretär ja see on kohustav ainult pooltele. Otsus on lõplik ja vastuvaidlematu. Selle revideerimist võib nõuda 10 aasta jooksul uute asjaolude ilmsiks tulekul ja 6 kuud peale asjaolude ilmsiks tulekut. Kui kohus teisiti ei otsusta, siis kannab iga pool oma kohtukulud.

Peatudes nüüd Alalise Rahvusvahelise Kohtu kompetentsi ja tegevuse juures pikemalt, fikseerime siinkohal kohtu põhikirja art. 36-da, mille punkt 2-ga 29. juunil 1922. a. ühinenud ka Eesti Vabariik. "Kohtu kompetentsi kuuluvad kõik asjad, mis pooled temale ette panevad, samuti ka kõik eriti jõusolevates lepingutes ja konventsioonides ettenähtud juhtumused. Liidu liikmed ja kokkuleppe lisas nimetatud riigid võivad, kas protokolli allakirjutamisel ehk motifitseerimisel, mille juurde käesolev põhikiri on lisatud, või

edaspidi kuulutada enese kohta sunduslikuks ipso facto ja ilma iseäralise konventsioonita kohtuotsusi iga teise liikme ehk riigi vastu, kes samasuguse kohustuse oma peale võtnud kõigis või mõnesugustes tüliasjade liikides, millel juriidiline iseloom ja mille aineks on: a) lepingu interpreteerimine; b) igasugune küsimus rahvusvahelise õiguse alal; c) iga tegelik akt, mis, kui ta oleks kindlaks tehtud, tähendaks ühe rahvusvahelise kohustuse rikkumist; d) rahvusvahelise kohustuse rikkumisest tekkinud kahjutasu iseloom ehk ulatus. Ülalnimetatud deklaratsioon võib tehtud olla tingimuseta ehk vastastikuse tingimusega mitme või teatud arvu liikmete ehk riikide poolt või teatud aja peale. Kohus otsustab ise oma kompetentsust, kui seda vaja.⁺"

Toetudes Rahvasteliidu pakti artikkel 14-le ja juristidekomisjoniõe poolt koostatud, ning Rahvasteliidu poolt kinnitatud kohtu põhikirjale, alus-

+). Prof.Piip - Süsteem - lhk. 289, 290.

tas Alaline Rahvusvaheline Kohus oma tegevust kohtuna 15. juunil 1922.a.

Meie ei hakka kirjeldama üksikasjalikumalt Alalise Rahvusvahelise Kohtu tegevust terves ulatuses, mainime vaid siinkohal, et rahvusvahelise kohtu praksis ei saagi olla väga laieldane, on ju tema tegutsenud vaid 15-ne aasta ümber. Siiski on ta langetanud oma otsusi mitme suurema rahvusvahelise konfliktihet, näiteks Wimbledonis asjas 1923.a., Mavromatise asjas Kreeka ja Inglismaa vahel 1924.a., Neuilly lepingu 199 artikli lisa § 4 seletuseks 1925.a. ja teistes asjades. Kuid arvukam on olnud kohtu nõuandvate arvamiste avaldamine, millest juttu Rahvasteliidu paktis artikkel 14-da lõpul. Seal on öeldud: "Tema avaldab ka oma nõuandvaid arvamisi iga tülil ehk küsimuse kohta, mis nõukogu ehk täiskogu temale ette panevad." Kohtu põhikirjas nõuandvatest arvamistest ei ole üldse juttu, kuid tegelikus elus, Alatine

Rahvusvaheline Kohus muutus just nõuandvaks organiks Rahvasteliidu nõukogule.

Rahvasteliidu pakt oma terves ulatuses soodustas kohtu tegevuse arenemist nõuandvate arvamiste avaldamise suunas. Nagu meie teame on maks-
va pakti järele Rahvasteliidu nõukogu, tähendab poliitiline võim, tähtsam ja esikohal seisev tegur rahvusvaheliste tülide lahendamise juures. Et seda poliitilist võimu muuta autoriteetsemaks tülide lahendamise juures, selleks loodi juriidiline vahekord puht poliitilise võimu-nõukogu ja puht kohtuliku võimu rahvusvahelise kohtu vahel. Ainult nõukogu ehk täiskogu võivad kohtu poole pöörduda ettepanemisega avaldada nõuandvaid arvamusi ja ainult Alatine Rahvusvaheline Kohus võib neid nõuandeid avaldada. Kuid ükski neist võimudest ei suuda neid arvamusi maksma panna, ellu rakendada. Kui mõni riik ehk selle valitsus võtab ka kuulda neid nõuandvaid arvamusi ehk koguni ka täi-

dab neid, siis juhtub see niivõrd tähtsuseta küsimuste suhtes, et nende küsimuste lahendamatajätmine ei viiks kunagi rahvusvahelist olukorda sarnase punktini, et puhkeks sõda. Konfliktidega, mis viivad tõeliselt sõjani, ükski riik ei pööra kohtu poole, ei ole ka püütud luua olukorda, et riigid oleks sunnitud seda tegema. Kui juristide komisjon nõudis obligatoorsuse põhimõtte läbiviimist, siis Rahvasteliidu nõukogu tõmbas sellele nõudmisele kriipsu peale ja ei esitanud seda nõudmist üldse täiskogule. Võib olla, et täiskogu oleks sellesse nõudmisesse suhtunud teisiti; sellega arvestasidki suurriigid, kelle esindajaist koosneb nõukogu, nad arvasid paremaks, et nende jõud, aga mitte õigus, lahendaks kõiki rahvusvahelisi küsimusi.

Kuid pöördume tagasi rahvusvahelise kohtu nõuandvate arvamiste juurde. Tundub ju imelikuna, et Alalise Rahvusvahelise Kohtu põhikirjas ei leidu mainimist see uus rahvusvaheliste tülide lahendaja. Ja paistab, et kui seda üldse ei oleks

mise abinõu. Vististi ongi siin peapõhjuseks asjaolu, et see viis tülide lahendamiseks paistis juristide komisjonile liiga uuena. Ei suudetud ette kujutada milleks see instituut võiks väljakujuneda. Sellepärast mõned komisjoni liikmed, nende seas ka Phillimore, küsimuse tekkides nõuandva arvamiste ulatavusse, tegi ettepaneku jääda pakti piiridesse, tähendab lubada ainult Nõukogule ja Täiskogule nõuda kohtult nõuandvaid arvamisi. Leitud aga ka soovijaid, kes tahtsid seda õigust laiendada kõige Rahvasteliidu liikmete peale. Mõned soovitasid anda kohtule täielik omaalgatamise õigus jne. Juristide-komisjoni arvamine selles küsimuses jäi lihtsalt tumedaks. Ja sellepärast meie ei leiagi kohtu põhikirjas sellest instituudist ühtegi sõna. Alles tegelik Rahvasteliidu tegevus määras ära selle uue instituudi osa rahvusvaheliste tülide lahendamisel. Nõuandvate arvamiste avaldamine sai Alatise Rahvusvahelise Kohtu peaülesandeks. Ja paistab, et kui seda ülesannet ei oleks

olnud, siis oleks ta võinud jääda ellu ärkamata.

Samuti kohus ise luues oma kodukorra hoidis eemale sellesse küsimusse süvenemisest. Ta püüdis mõnede artiklite näol fikseerida vaid üldisemaid määrusi. Neli artiklit räägivad nõuandva arvamise avaldamisest ja räägivad sarnaselt, et saa sellest aru "mis ja kuidas sa tahad."

Politis kirjutas kord (Les accords de Locarno), et püütakse juhuslikku rahvusvahelist õigusmõistmist muuta süsteemiks. Rahvasteliit on kujunemas kõrgemaks võimuks. Tema pakt näeb ette täielise sõja kõrvaldamise jne. Politis'e väljenduses on vaid õige see, et Rahvasteliit on kujunemas kõrgemaks võimuks ja meie võiksime veel juurde lisada - väga nõrgaks võimuks, mis oma kõrgete ülesannete täitmisel on saamatu. Ütelust, et juhuslist rahvusvahelist õigusmõistmist püütakse muuta süsteemiks, ei saa võtta tõsiselt ja kui meie veel teame, et see väljendus oli tingitud heast suhtumi-

sest nõuandvatesse arvamistesse, siis peame ütleva, et nõuandva arvamise avaldamine ei ole üldse kohtu funktsioon ja sellepärast peaks liiga palju julgust olema, kui tahetakse tõendada, et nõuandvate arvamiste kaudu muudetakse rahvusvahelist õigust mõistmist süsteemiks.

Kokkuvõttes võiksime öelda järgmist, et nõuandev arvamine avaldatud rahvusvahelise kohtu poolt, on ühekülgne selgitusakt, mis antud kohtu poolt Rahvasteliidu pakti artikkel 14-da põhjal, täiskogu ehk nõukogu sellekohasel palvel. Ta on ainult abinõu rahvusvahelise konfliktide lahendamiseks, mitte aga asja lõplik lahendamine. Selgemini väljendades on nõuandev arvamine kohtu arvamine ilma praktilise tähenduseta. Kui näit. nõukogu palub kohtult avaldada nõuandvat arvamist, siis on meil siin tegemist teatud võimu ülekandmisega, kohtu kompetents on refleksiivne nõukogu kompetentsist. Õigemini, nõuandev arvamine on õieti täies ulatuses nõukogu võimu väljendus.

Nõuandvate arvamiste avaldamises peitub Alatiise Rahvusvahelise Kohtu peaulesanne, kuna aganende ülesannete täitmine, on seotud rahvusvahelise poliitilise võimu tahtega, nii oma algkui ka lõppstaadiumis, siis ei saa ju meie öelda, et nõuandvate arvamiste näol oleks loodud maailma uus rahvusvaheliste tülide juriidiline lahendusviis. Meie võime vaid konstateerida, et Alatiise Rahvusvahelise Kohtu loomisega, selle faktiga, on jõutud rahvusvahelise elu koordineerimise teel samm edasi. Meie ei ole aga edasi jõudnud selles mõttes, et luues sarnase asutuse, oleks temale ka antud võimalus tõeliselt funktsioneerida sarnaselt, et selle tagajärjel oleks maailm jõudnud rahule lähemale, kas või sammu võrra.

Kui räägitakse rahvusvaheliste tülide juriidilistest lahendusviisidest, siis mõeldakse selle all lahendusviise, mis saavutatakse ehk peaks saavutama, kas Haagi alatiise vahekohtu kaudu, vahekoh-

tute kaudu, mis asutatud riikide vahel mitmesugustes konventsioonides ettenähtud kujul ehk jälle vahekoh- tute kaudu, mis ad hoc asutatud ja lõpuks Rahvaste- liidu pakti poolt loodud Alatise Rahvusvahelise Kohtu kaudu. Peale Alatise Rahvusvahelise Kohtu olid kõik teised mainitud tülide lahendamiseks abinõud enne maailma sõda olemas. Kuid nende abi- nõudega maailm jõudis maailma sõjani. Nüüd peale maailmasõja arvati, et tarvis luua sarnast abinõu, mis tõeliselt hävitaks sõdasid ja loodigi Rahvas- teliit ja Alatine Rahvusvaheline Kohus. Kuid ka see abinõu ei aidanud - maailm sõdib edasi on ära jäänud vaid sõja kuulutamised: Jaapan hävitab Hiinat, Itaalia hävitab Abessiniat ja joonlased iseendit. Tekkib mulje nagu oleks Rahvasteliit kaa- saaidanud viimaste rahvusvaheliste normide kaota- miseks. Ei juleta enam sõda kuulutada põhjustel, et sõja kuulutamine võib sundida Rahvasteliitu oma häält tõstma, kuna aga massilised tapmised, kas nüüd

rahvusvahelises ehk ainult siseriiklises ulatuses, ei lange sõja mõiste alla ja sellepärast ei ole ka Rahvasteliidul õigust sarnastel juhustel kaasa rääkida.

Millest siis on tingitud sarnane olukord?

Kui maailma sõda oli lõpule viidud, siis peaküsimus ei seisnud mitte selles: kas on tarvis luua mingisugust rahuorganisatsiooni või mitte? Maailma rahvaste meeleolu oli täiel määral Rahvasteliidu loomise poolt ja rahvaste valitsustel tuli vaid see idee realiseerida. Ja nüüd tekkis peaküsimus: misuguse vormi pidi saama see uus organisatsioon ja milliseid ülesandeid tuleks temal täita? Pariisi rahukonverents seisis puht praktiliste küsimuste ees. Ühed soovisid rajada uut rahvusvahelist või mu sõjaväejõule, teised kuigi ka jõule, siis pidi aga see jõud väljendust leidma majanduslistes sanktsioonides, sarnasel kujul, nagu see tarvitamist leidis Itaalia vastu. Mõned tahtsid piirduda lihtsalt sellega,

et võimaldada rahvusvahelisel võimul riike, kes ei allu tema otsustele, isoleerida rahvusvahelisest läbikäimisest. Paljud aga nägid rahvaste rahuliku arehemise võimalust vaid juhul, kui loodakse juriidilisi abinõusid rahvusvaheliste konfliktide lahendamiseks. Muidugi olid selles grupis jällegi lahkarvamised küsimustes, millise vormi ja kompetentsi peaksid omama need juriidilised abinõud. Kas jääda Haagi alatise vahekohtu juurde ehk luua uut kohut. Mõned nägid vahetalituses rahu peateguri, teised soovitasid kõiksugustes variatsioonides komisjone jne., jne. Kõikide nende arvamiste seas võime eraldada kaks põhimõtet: poliitilist ja juriidilist. Võitis esimene põhimõte ja ta läbistab punase joonena Rahvasteliidu pakti. Alatine Rahvusvaheline Kohus jäi tähtsusetaks teguriks rahvusvahelises elus. Tema kompetentsi laienemise suunas - et kõik rahvusvahelised tülid ja küsimused tuleksid tema kaudu lahendamisele ja et kõik riigi on kohustatud pöörama kohtu poole, - selles peitub väljapääs olukorrast, millesse maailmarahvad on sattunud.

K A S U T A T U D L I T E R A T U U R .

1. Prof. A.Piip - "Rahvusvaheline õigus" 1936.Tartu.
2. Prof. A.Piip - "Rahvusvahelise õiguse süsteem"
1927, Tartu.
3. Prof. A.Piip - "Alatine Rahvusvaheline Kohus"
Ajakiri "Õigus" 1928.a., Tartu.
4. W. Schücking - "Das Werk vom Haag", 1926.a.
5. W. Schücking - "Das Völkerrechtliche Institut
der Vermittlung" 1926.a.
6. A.Carnegie - "Für das internationale Schieds-
gericht", 1924.a.
7. Woodrow Wilson - "Memoiren u. Dokumente", R.
St.Baker'i väljaant. 3 k. 1923.a.
8. Lloid - George - "Mein Anteil am Welt-Krieg"
3 köidet 1936.a.
9. M. Erzberger - "Der Völkerbund" 1918.a.
10. H. Wehberg - "Die Völkerbund Satzung" 1927.a.
11. R.Lausing - "Die Versailler Friedens-Verhand-
lungen" 1921.a.
12. "Die Friedens-Warte" 1923 - 1929.